

DE PREDIKING
VAN HET
OUDE
TESTAMENT

DR. B.E.J.H. BECKING

Ezra
Nehemia

KOK

Ezra – Nehemia

DE PREDIKING VAN HET OUDE TESTAMENT

Een theologische commentaar onder redactie van Dr. A. Van Selms (†), Dr. A.S. van der Woude (†), Dr. C. Van Leeuwen (†). Dr. B.E.J.H. Becking en Dr. J.F. Mol

Verschenen:

Genesis (I en II) door Dr. A. Van Selms
Exodus door Dr. F.C. Fensham
Exodus (I en II) door Dr. B. van 't Veld
Leviticus door Dr. B. Maarsingh
Numeri (I, II en III) door Dr. H. Jagersma
Deuteronomium (IA, IB, II en III) door Dr. C.J. Labuschagne
Jozua door Dr. M.A. Beek
I Samuël (I en II) door Dr. A.H. van Zyl
I Koningen door Dr. H.A. Brongers
II Koningen door Dr. H.A. Brongers
I Kronieken door Dr. K. Roubos
II Kronieken door Dr. K. Roubos
Ezra – Nehemia door Dr. B.E.J.H. Becking
Esther door Dr. J.A. Loader
Job (I en II) door Dr. A. Van Selms
Psalmen (I en II) door Dr. N.A. van Uchelen
Psalmen (III en IV) door Dr. Th. Booij
Spreuken (I en II) door Dr. E.W. Tuinstra
Prediker/Hooglied door Dr. M.A. Beek
Jesaja (I) door Dr. L.A. Sniijders
Jesaja (IIA, IIB, IIIA, IIIB) door Dr. W.A.M. Beuken
Jeremia (I en II) door Dr. A. Van Selms
Jeremia (III) en Klaagliederen door Dr. A. Van Selms
Ezechiël (I, II en III) door Dr. B. Maarsingh
Hosea door Dr. C. Van Leeuwen
Joël door Dr. C. Van Leeuwen
Amos door Dr. C. Van Leeuwen
Obadja door Dr. C. Van Leeuwen
Micha door Dr. A.S. van der Woude
Jona/Nahum door Dr. A.S. van der Woude
Habakuk/Zefanja door Dr. A.S. van der Woude
Haggai/Maleachi door Dr. A.S. van der Woude
Zacharia door Dr. A.S. van der Woude

DR. B.E.J.H. BECKING

EZRA – NEHEMIA

UITGEVERIJ **KOK** UTRECHT

© 2017 Uitgeverij Kok
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
www.kok.nl
ISBN 978 90 435 2814 6
ISBN e-book 978 90 435 2815 3
NUR 700

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

7 Ter inleiding

- 27 *Terugblik op de terugkeer*, Ezra 1-2
- 27 Gesteund door God en keizer, Ezra 1:1-11
- 38 Zij die terugkeerden, Ezra 2:1-70
- 45 De prediking van Ezra 1-2

- 47 *Terugblik op de herbouw*, Ezra 3-6
- 53 Vieringen bij het altaar, Ezra 3:1-6
- 56 De tempel gegrondvest, Ezra 3:7-11
- 57 Bouwproces en rouwproces, Ezra 3:12-13
- 58 Aanbod, Afwijzing, Aanklacht, Ezra 4:1-6
- 61 Brief van Bishlam, Mithredath, Tabeël en anderen, Ezra 4:7
- 63 Officiële klacht, Ezra 4:8-16
- 67 Antwoord, Decreet, Verbod, Ezra 4:17-22
- 68 Stopzetten van de herbouw, Ezra 4:23-24
- 69 Profetische interventie, Ezra 5:1-2
- 70 Inspectie door Tattenai, Ezra 5:3-5
- 72 Brief van Tattenai, Ezra 5:6-17
- 74 Decreet van Cyrus onder Darius gevonden, Ezra 6:1-5
- 76 Brief van Darius aan Tattenai, Ezra 6:6-12
- 78 Het huis herbouwd, Ezra 6:13-15
- 79 Inwijding van de tempel, Ezra 6:16-18
- 81 Viering van Pascha en Mazzot, Ezra 6:19-22
- 83 De prediking van Ezra 3-6

- 85 *Geordende gemeenschap*, Ezra 7-10
- 87 Ezra trekt op uit Babel, Ezra 7:1-10
- 92 Het edict van Artaxerxes, Ezra 7:11-28
- 100 Lijst van hen die met Ezra terugkeren, Ezra 8:1-14
- 102 De reis van Ezra naar Jeruzalem, Ezra 8:15-36
- 111 Crisis en Conflict, Ezra 9:1-5
- 122 De macht van het gebed, Ezra 9:6-15
- 127 Rigoureuze maatregelen, Ezra 10:1-16
- 135 Lijst van overtreders, Ezra 10:18-44
- 137 De prediking van Ezra 7-10

- 139 *Geen puinhoop meer*, Nehemia 1-7
- 139 Van Susan naar Jeruzalem, Nehemia 1-2:9
- 139 Bedroevende berichten, Nehemia 1:1-4

- 142 Het gebed van Nehemia, Nehemia 1:5-11
- 146 Tafelmanieren, Nehemia 2:1-9
- 151 De prediking van Nehemia 1:1-2:9
- 152 Herstel van de muur ondanks tegenstand, Nehemia 2:10-7:73 (Hebr. 72)
- 153 Inspectie en instemming, Nehemia 2:10-18
- 157 Inspectie en conflict, Nehemia 2:19-20
- 159 Gedeelde verantwoordelijkheid bij het herstel van de muur, Nehemia 3:1-32
- 166 Tegenwerking en vastberadenheid, Nehemia 4:1-23 (Hebr. 3:33-4:17)
- 173 Droogte, honger en herverdeling, Nehemia 5:1-13
- 178 De goede gouverneur, Nehemia 5:14-19
- 180 Geen vrees voor valse profetie, Nehemia 6:1-14
- 187 De muur gereed, Nehemia 6:15-19
- 189 De poorten van een stad met weinig inwoners, Nehemia 7:1-5
- 191 Zij die terugkeerden, Nehemia 7:6-73 (Hebr. 72)
- 191 De prediking van Nehemia 2:10-7:73 (72)

- 193 *De gemeenschap geordend*, Nehemia 8-12
- 194 Voorlezing en uitleg, Nehemia 8:1-13 (Hebr. 7:72b-8:12)
- 200 Herinvoering van het Loofhuttenfeest, Nehemia 8:14-19 (Hebr. 8:13-18)
- 203 Schuldbesef en rouwbeklag, Nehemia 9:1-3
- 205 Schuldbelijdenis onder verwijzing naar Gods grote daden, 9:4-38
- 225 Verzegeld en getekend, Nehemia 10:1-29 (Hebr. 10:2-30)
- 226 De grondslag van de gemeenschap, Nehemia 10:28-39 (Hebr. 10:29-40)
- 230 De verdeling van het land, Nehemia 11
- 235 Priesters, Leviëten en poortwachters, Nehemia 12:1-26
- 240 De inwijding van de muur, Nehemia 12:27-43
- 243 Voorraadkamers voor de tienden, Nehemia 12:44-47
- 245 De prediking van Nehemia 8-12

- 247 *De gemeenschap bedreigd*, Nehemia 13
- 247 Moabieten en Ammonieten in de gemeenschap, Nehemia 13:1-3
- 249 Misbruik van de voorraadkamers, Nehemia 13:4-9
- 251 Geen afdracht aan de Leviëten, Nehemia 13:10-14
- 253 Schending van de Sabbat, Nehemia 13:15-22
- 255 Gemengde huwelijken, Nehemia 13:23-31
- 258 De Prediking van Nehemia 13

- 260 Lijst van gebruikte afkortingen
- 263 Literatuur

Ter inleiding

Vanuit de canon

In de Hebreeuwse Bijbel maken de Boeken Ezra en Nehemia deel uit van de *ke'tûbîm*, 'geschriften'. In de Joodse optiek behoren zij bij de tweede cirkel om de Thora. Zij zijn dan commentaar op de Thora en bevatten troostvolle richtlijnen voor het leven in de diaspora. In de ordening van de LXX zijn de beide boeken vanuit een historisch perspectief opgevat. Zij staan na I en II Kronieken en hebben tot doel de geschiedenis van het volk van God na de Babylonische ballingschap te beschrijven. Deze ordening is via de Vulgata in de christelijke canon overgenomen met als gevolg dat Ezra en Nehemia zijn opgevat als historische figuren die aan de wieg van een wettische vorm van Jodendom stonden. Dit commentaar heeft mede tot doel om te laten zien, dat het in de Boeken Ezra en Nehemia om meer gaat dan alleen maar wetsbetrachting en om helder te maken dat de Boeken Ezra en Nehemia geen pure geschiedschrijving bevatten.

Het chronistisch Geschiedwerk

Vaak wordt gewezen op de Babylonische Talmoed, *b. Baba Bathra* 15a, waar het idee zou zijn geopperd, dat de Bijbelboeken Ezra, Nehemia en Kronieken van de hand van één auteur waren. De tekst heeft echter:

Ezra schreef het Boek dat zijn naam draagt evenals de genealogieën in het Boek Kronieken tot aan zijn eigen tijd. ... Wie voltooide het (= Kronieken)? – Nehemia de zoon van Hachaliah.

Deze passage moet als volgt worden begrepen: Ezra schreef naast Ezra-Nehemia alleen bepaalde gedeelten van het Boek Kronieken.¹ In de negentiende eeuw werd de opvatting dat Ezra de auteur was van alle drie de Bijbelboeken, door Leo Zunz, een Jood behorend tot de zogeheten Reformbewegung, wetenschappelijk uitgewerkt tot de theorie van het Chronistisch geschiedwerk.² Zunz baseerde zijn visie op de grote hoeveelheid taalkundige en inhoudelijke overeenkomsten tussen de drie boeken. Zijn visie is overgenomen in de oudere commentaren (bijv. Noordtzi).³

In 1943 is de these verder uitgewerkt door Martin Noth. Het is opmerkelijk dat

- 1 Zie ook D. Talshir, *The References to Ezra and the Books of Chronicles in b. Baba Bathra* 15a, *VT* 38 (1988), 358-60.
- 2 L. Zunz, *Die gottesdienstliche Vorträge der Juden, historisch entwickelt: Ein Beitrag zur Altertumskunde und biblischen Kritik, zur Literatur und Religionsgeschichte*, Berlin 1832, 21-32.
- 3 Zie ook W.F. Albright, *The Date and Personality of the Chronicler*, *JBL* 40 (1921), 119.

hij de publicatie van Zunz daarbij ongenoemd liet.⁴ Noth ziet de schrijver van het Chronistisch geschiedwerk als een auteur en niet als een redactor. Zijn linguïstische argument is identiek aan dat van Zunz. Zijn tweede argument is conceptueel van aard. Alle drie de Bijbelboeken leggen grote nadruk op de rol van de Levieten en hebben veel aandacht voor de cultus. Zijn derde argument heeft een literair-structureel karakter. Noth merkte op, dat in het Chronistisch geschiedwerk de keerpunten in de geschiedenis telkens gepaard gaan met grote cultische feesten. Zijn visie heeft ruim dertig jaar het veld bepaald (Rudolph; Myers).

De juistheid van de these van Zunz en Noth is fundamenteel betwijfeld door het werk van Japhet⁵ en Williamson.⁶ Williamson zette methodologische vraagtekens. Naar zijn mening waren de lange lijsten met linguïstische parallellen gebaseerd op de theorie. Daarnaast waren vele woorden elementen van een post-exilische cultische terminologie die alleen bewezen dat de drie Bijbelboeken ongeveer uit de zelfde tijd zouden moeten stammen. Japhet sluit daarbij aan door te laten zien dat de genoemde taalkundige verschijnselen ook in andere post-exilische teksten voorkomen. Daarnaast wees zij op 36 taalkundige verschillen tussen Kronieken enerzijds en Ezra-Nehemia anderzijds.

Ook het theologische of conceptuele argument van Noth is bekritiseerd. Van de zes theologische topics die hij zowel in Ezra-Nehemia als in Kronieken meende te kunnen aanwijzen is alleen de nadruk op de cultus in alle drie de boeken aan te treffen. De nadruk op de Davidische dynastie – zo kenmerkend voor Kronieken – is afwezig in Ezra en Nehemia evenals de retributie gedachte.⁷ Noth's schema van de cultische feesten op de kernmomenten van de geschiedenis hoeft niet een element van compositie te zijn, maar kan ook teruggaan op de voorgegeven tradities.

Hoewel de visie van Japhet en Williamson over het algemeen is geaccepteerd (Throntveit; Breneman; Grabbe; Hieke; Fried),⁸ zijn er geleerden die vast blij-

4 M. Noth, *Überlieferungsgeschichtliche Studien: Die sammelnden und bearbeitenden Geschichtswerke in Alten Testament*, Darmstadt³1967, 110–216.

5 S. Japhet, The supposed common Authorship of Chronicles and Ezra–Nehemiah investigated Anew, *VT* 18 (1968), 330–71.

6 H.G.M. Williamson, *Israel in the Book of Chronicles*, Cambridge 1977.

7 Japhet, The supposed common Authorship; Williamson, *Israel in the Book of Chronicles*; R.L. Braun, Chronicles, Ezra and Nehemiah: Theology and Literary History, in: J.A. Emerton (ed.), *Studies in the Historical Books of the Old Testament* (VT Sup 30), Leiden 1979, 52–64; zie ook T.C. Eskenazi, *In an Age of Prose: A Literary Approach to Ezra–Nehemiah* (SBL MS 36), Atlanta 1988, 21–34.

8 Zie o.a. C. Karrer, *Ring um die Verfassung Judas: eine Studie zu den theologisch-politischen Vorstellungen im Ezra-Nehemia-Buch* (BZAW 308), Berlin, New York 2001, 49–57; K.-J. Min, *The Levitical Authorship of Ezra-Nehemiah* (JSOT Sup 409), London 2004, 6–22; Th. Willi, *Ezra: Der Lehrer Israels* (Biblische Gestalten 26), Leipzig 2012, 19; D.P. Moffat, *Ezra's*

ven houden aan de these van een Chronistisch geschiedwerk (Ackroyd; Clines; Gunneweg; Blenkinsopp; Jobsen; Becker).⁹ Fensham meent dat de Chronist verantwoordelijk is voor de eindredactie van Ezra en Nehemia.

Ezra-Nehemia of Ezra en Nehemia?

Vervolgens kan de vraag gesteld worden of Ezra en Nehemia als één boek moeten worden opgevat, of dat hier sprake is van twee later samengevoegde composities. Met haar literaire analyse van Ezra-Nehemia voert Eskenazi een pleidooi voor de eenheid van beide boeken. Zij zouden een doorlopend verhaal bevatten.¹⁰ De argumentatie voor de eenheid van beide boeken is niet sterk. Zij berust met name op de vermelding bij Melito van Sardes (180 n. Chr.) van één boek Esdras¹¹, het feit dat in de Septuaginta Ezra en Nehemia zijn samengenomen als één boek: Esdras b, en het gegeven dat de Masoreten beide boeken als eenheid beschouwen. In feite berust de Ezra-Nehemia these op een pragmatische opvatting van waarheid: wanneer beide boeken samen worden gelezen ontstaat een zinvol geheel. De these ziet tevens voorbij aan het feit, dat de overgang van Ezra 10 naar Nehemia I narratief niet zinvol is. Bovendien verbleken in deze these de verschillen tussen de personages Ezra en Nehemia.

VanderKam en Kraemer pleiten voor de these Ezra *en* Nehemia.¹² Hun belang-

social drama: identity formation, marriage and social conflict in Ezra 9 and 10 (LHB/OTS 579), London, New York 2013, 52-53; T. Bänziger, «Jauchzen und Weinen»: *Ambivalente Restauration in Jehud: Theologische Konzepte der Wiederherstellung in Esra-Nehemia*, Zürich 2014, 28-29.

- 9 Zie ook: W.Th. in der Smitten, *Esra, Quellen, Überlieferung und Geschichte* (SSN, 15), Assen 1973; M. Throntveit, Linguistic Analysis and the Question of Authorship in Chronicles, Ezra and Nehemiah, *VT* 32 (1982), 201-16; K. Koch, Weltordnung und Reichsidee im alten Iran und ihre Auswirkungen auf die Provinz Jehud, in: P. Frei, K. Koch (eds), *Reichsidee und Reichsorganisation im Perserreich* Zweite, bearbeitete und stark erweiterte Auflage (OBO, 55), Freiburg, Göttingen 1996, 220-39.
- 10 Eskenazi, *In an Age of Prose*, 37-126; zie ook J.R. Shaver, Ezra and Nehemiah: On the Theological Significance of making them Contemporaries, in: E. Ulrich *e.a.* (eds.), *Priests, Prophets and Scribes: Essays on the Formation of Second Temple Judaism in Honour of Joseph Blenkinsopp* (JSOT Sup 149), Sheffield 1992, 85; en de bijdragen van met name Wright, Janzen en Karrer-Grube in: M.J. Boda, P.L. Redditt (eds), *Unity and Disunity in Ezra-Nehemiah: Redaction, Rhetoric, and Reader*, Sheffield 2008.
- 11 Bij Eusebius, *Hist. Eccl.* 4.26:13-14.
- 12 J.C. VanderKam, Ezra-Nehemiah or Ezra and Nehemiah?, in: E. Ulrich *e.a.* (eds), *Priests, Prophets and Scribes: Essays on the Formation of Second Temple Judaism in Honour of Joseph Blenkinsopp* (JSOT.S, 149), Sheffield 1992, 55-75; D. Kraemer, On the Relationship of the Books of Ezra and Nehemiah, *JSOT* 59 (1993), 73-92.

rijkste argumenten om beide teksten als twee boeken te beschouwen zijn de volgende:

- (1) Het Boek Nehemia heeft een inleidende sectie die op een van Ezra onafhankelijke compositie wijst;
- (2) De eenheidsthese heeft moeite met de verklaring van het feit, dat zowel in Ezra 2 als in Nehemia 7 een vrijwel identieke lijst van terugkerenden is opgenomen. Bij de veronderstelling van twee onafhankelijke composities kan er van uitgegaan worden dat de ene tekst de lijst uit de andere heeft overgenomen;
- (3) Kraemer wijst op een aantal stilistische verschillen die hij helaas niet beschrijft;
- (4) Er zijn duidelijk conceptuele verschillen tussen de twee boeken. Ezra is een boek met een priesterlijk perspectief, dat interesse toont in zaken als de tempel, het priesterschap, de Levieten en reinheid, kortom de cultus. Het Boek Nehemia is geschreven vanuit het perspectief van een leek. In het Boek Ezra staat het herstel van de tempel en de reinheid van de gemeenschap centraal. In het Boek Nehemia gaat het om de herbouw van de muren en de herbevolking van de stad Jerusalem.

In 2008 verscheen een bundel opstellen waarin voorstanders van beide posities aan het woord komen.¹³ Voor de eenheid pleiten verder nog: Jobsen; Throntveit; Breneman; Van Wijk-Bos; Hieke; Fried.¹⁴ De lectuur van deze bundel heeft mij bevestigd in mijn visie dat Ezra en Nehemia oorspronkelijk twee zelfstandige composities zijn. In dit commentaar wil ik aannemelijk maken, dat Ezra een medewerker was van Nehemia tijdens diens activiteiten in het twintigste jaar van Artaxerxes I. Uit dit priesterlijke personage is in het begin van de vierde eeuw v.Chr. een pseudepigraaf geschrift ontstaan. Zoals ik bij de uitleg van Ezra 7-10 zal betogen waren de laatste jaren van de vijfde eeuw v.Chr. roerige tijden voor de tempel in Jerusalem. Het Boek Ezra is te zien als een pam-

13 M.J. Boda, P.L. Redditt (eds), *Unity and Disunity in Ezra-Nehemiah: Redaction, Rhetoric, and Reader*, Sheffield 2008.

14 M.W. Duggan, *The Covenant Renewal in Ezra-Nehemiah (Neh 7: 72b-10: 40): An Exegetical, Literary, and Theological Study* (SBL Dissertation Series 164), Atlanta 2001, 59-78; Karrer, *Ringten um die Verfassung Judas*, 58-63; G.J. Venema, *Reading Scripture in the Old Testament: Deuteronomy 9-10; 31 – 2 Kings 22-23 – Jeremiah 36 – Nehemiah 8* (OTS 48), Leiden 2004, 138-81; Min, *The Levitical Authorship of Ezra-Nehemiah*, 22-30; Willi, *Ezra: Der Lehrer Israels*, 16-19; Bänziger, «*Jauchzen und Weinen*», 29-37; C.M. Jones, Seeking the Divine, Divining the Seekers: The Status of Outsiders Who Seek Yahweh in Ezra 6:21, *JHS* 15 (2015), # 5; D.J.E. Nykolaishen, Ezra 10:3: Solemn Oath? Renewed Covenant? New Covenant?, in: R.J. Baultch, G.N. Knoppers (eds), *Covenant in the Persian Period: From Genesis to Chronicles*, Winona Lake 2015, 371-89.

flet dat aan een bepaalde groep in dat conflict een ideologische onderbouwing wil geven.

Tijdspeigel

De Perzische periode duurde vanaf de verovering van Babylon door Cyrus de Grote tot aan de opkomst van Alexander de Grote. De Perzen beheersten en bestuurden een immens rijk dat van de Indus tot de Nijl en van het huidige Kazachstan tot aan de Egeïsche Zee reikte.¹⁵ Over het interne functioneren van dit wereldrijk als geheel zijn we redelijk geïnformeerd. De gebeurtenissen in het gebied van Jerusalem en Samaria blijven, ondanks de grote hoeveelheid studies van de laatste dertig jaar, echter vaag en onhelder. De belangrijkste oorzaak hiervoor is het zeer geringe aantal primaire bronnen. In documenten uit Perzië worden Samaria, Yehud en Jerusalem niet genoemd. Voor de Perzen was dit gebied van weinig belang. De papyri en ostraca uit Elephantine noemen Jerusalem en Samaria alleen in de correspondentie over de herbouw van de tempel van Jahô in Elephantine uit het einde van de vijfde eeuw v.Chr.¹⁶

Uit archeologische gegevens blijkt, dat de bevolking van het gebied van Yehud in de Perzische periode een geleidelijke groei kende. Dit gegeven wijst er op, dat de gedachte van een eenmalige, massale terugkeer uit de ballingschap na de verovering van Babylon door Cyrus de Grote als onwaarschijnlijk moet worden beoordeeld.¹⁷ Opgravingen op de berg Gerizim hebben laten zien dat reeds in de vijfde eeuw een proto-Samaritaans heiligdom op deze berg gevestigd was.¹⁸

De veronderstelling, dat er geen sterke anti-Perzische houding in het gebied heeft geheerst en dat de Perzen de eigenstandigheid van de godsdienst respecteerden, is door het bestaande materiaal niet gefalsifieerd.

15 Zie met name J. Wiesehöfer, *Das antike Persien von 550 v. Chr. bis 650 n. Chr.*, München Zürich 1994; P. Briant, *Histoire de l'Empire Perse; De Cyrus à Alexandre*, Paris 1996.

16 TADAE A.4.7; en 8; B. Porten, et. al., *The Elephantine Papyri in English* (DMOA 22), Leiden 1996, 141, 146; A. Kuhrt, *The Persian Empire: A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, London, New York 2007, 855-859; M. Weippert, *Historisches Textbuch zum Alten Testament* (GAT, 10), Göttingen 2010, 481-83. Zie ook R.G. Kratz, The Second Temple of Jeb and of Jerusalem, in: O. Lipschits, M. Oeming (eds), *Judah and the Judaeans in the Persian Period*, Winona Lake 2006, 247-64.

17 Zie B. Becking, 'We all returned as One': Critical Notes on The Myth of the Mass Return, in: O. Lipschits, M. Oeming (eds.), *Judah and the Judaeans in the Persian Period*, Winona Lake 2006, 3-18.

18 Zie Y. Magen, Mount Gerizim – A Temple City, *Qadmoniot* 33-2 (2000), 74-118; R. Pummer, Was there an Altar or a Temple in the Sacre Precinct on Mt. Gerizim?, *JSJ* 47 (2016), 1-21.

Het Boek Ezra

In dit commentaar wordt het Bijbelboek Ezra opgevat als een pseudepigrafisch geschrift. Daarmee wordt het volgende bedoeld. De persoon Ezra was een medewerker van Nehemia, zoals blijkt uit Nehemia 8, waar hij als priester degene is die uit het boek van de *torah* voorleest. Deze relatief ondergeschikte persoon wordt dan 50 jaar na het vermoedelijke optreden van Nehemia tot hoofdpersoon gemaakt van een fictieve geschiedenis, Ezra 7-10. In dit verhaal wordt op last van de Perzische koning orde op zaken gesteld in Jerusalem en omgeving. Ezra 7-10 is te lezen als een reactie op gebeurtenissen in de tempel van Jerusalem, waarover Flavius Josephus verhaalt.¹⁹ In de tempel had een broedermoord plaatsgevonden, waarop de Perzen voor zeven jaar de cultus in de tempel verboden. Met het aantreden van de nieuwe koning Artaxerxes (II) werd de ban opgeheven. Ik ben het dus niet eens met de these van het zogeheten Ezra-mémoire. Verondersteld wordt daarbij dat Nehemia 8 samen met Ezra 7-8 en 9-10 terug zouden zijn te voeren op een ouder document, waarin Ezra verantwoording van zijn daden zou hebben afgelegd (Myers; Williamson; Clines; Throntveit; Davies).²⁰ Voor Ezra 7-10 is vervolgens een eveneens grotendeels fictief bericht geplaatst over de terugkeer uit Babylon en de herbouw van de verwoeste tempel. De argumenten voor deze positie worden bij de bespreking van Ezra 1-6 gegeven.

In de huidige vorm bevat het Boek Ezra een drietal verhaalmomenten:

Ezra 1-2	Over de opheffing van de ballingschap;
Ezra 3-6	Over de herbouw van de tempel;
Ezra 7-10	Over het herstel van de jahwistische gemeenschap in Jerusalem.

19 Flavius Josephus, *Antiq.* XI 297-301 en de interpretatie daarvan door R. Albertz, The Controversy about Judean versus Israelite Identity and the Persian Government: A New Interpretation of the Bagoses Story (*Antiquitates* XI.297-301), in: O. Lipschits, G.N. Knoppers, M. Oeming (eds), *Judah and the Judaeans in the Achaemenid Period: Negotiating Identities in an International Context*, Winona Lake 2011, 483-504.

20 H.G.M. Williamson, The Composition of Ezra i-vi, *The Journal of Theological Studies* 34 (1983), 1-30; zie ook D. Bodi, *Jérusalem à l'époque perse*, Paris 2002; R.J. Bautch, *Developments in genre between post-exilic penitential prayers and the Psalms of communal lament*. (SBL Academia Biblica, 7), Atlanta 2003, 106-09; J. Blenkinsopp, *Judaism, the First Phase: The Place of Ezra and Nehemiah in the Origins of Judaism*, Grand Rapids 2009, 44-85; R. Rothenbusch, "... abgesondert zur Tora Gottes hin": *Ethnische und religiöse Identitäten im Ezra/Nehemiabuch* (HBS 70), Freiburg, Basel, Wien 2012, 122-73; D.P. Moffat, *Ezra's social drama: identity formation, marriage and social conflict in Ezra 9 and 10* (LHB/OTS 579), London, New York 2013, 53-58; L.L. Grabbe, Penetrating the Legend; In Quest for the historical Ezra, in: M.C.A. Korpel, L.L. Grabbe (eds), *Open-Mindedness in the Bible and Beyond: A Volume of Studies in Honour of Bob Becking* (LHB/OTS 616), London, New York 2015, 100-01.

Elk van deze drie episodes is opgebouwd uit kleinere eenheden die bij de exe-gese zullen worden benoemd en besproken.

Het Boek Nehemia

Het Boek Nehemia is ontstaan vanuit het zogeheten Nehemia-mémoir.²¹ Deze tekst geeft in de vorm van een bericht in de eerste-persoon enkelvoud informatie over de handelingen van Nehemia. In het mémoir lopen twee verhaaldraden dooreen: (1) een bericht over het moeizame herstel van de muren van Jerusale-lem en (2) een verslag over de godsdienstige herijking van de grondslag van de gemeenschap. Aangezien beide elementen thematisch met elkaar verweven zijn, is er geen reden om hier over te gaan tot een literair-kritische scheiding. Mogelijk was het Nehemia-mémoir de tekst van het verslag, dat hijzelf had op-gesteld ter verantwoording aan de Perzische koning (zo Williamson). Bewijs-baar is dit echter niet. Gezien de interne coherentie van het mémoir is er geen enkele reden om de huidige tekst te zien als het resultaat van een ingewikkeld redactie-historisch proces.²² Van belang daarbij is, dat naar mijn mening Nehe-mia 8-12 niet op te vatten zijn als een toevoeging vanuit een geconstrueerd Ezra-mémoir, maar een organisch deel uit maken van zowel het Nehemia-mé-moair als het Boek Nehemia.²³ Aan het Nehemia-mémoir zijn door de auteur van het Boek Nehemia enkele elementen toegevoegd. Deze zullen bij het com-mentaar van de desbetreffende passages worden benoemd en besproken. Naar mijn mening is het Boek Nehemia reeds in de Perzische periode in de huidige vorm tot stand gekomen, al zijn enkele glossen uit de Hellenistische periode niet uit te sluiten.

21 Zie hierover, o.a., Myers; Williamson; Schunck; J. Becker, *Der Ich-Bericht des Nehemiabuches als chronistische Gestaltung* (FzB 87), Würzburg 1998; Karrer, *Ringens um die Verfassung Judas*, 128-47; T. Reinmuth, *Der Bericht Nehemias: Zur literarischen Eigenart, traditionsgeschichtlichen Prägung und innerbiblischen Rezeption des Ich-Berichtes Nehemias* (OBO 183), Freiburg, Göttingen 2002; Bodi, *Jérusalem à l'époque perse*, 79-97; J.L. Wright, *Rebuilding Identity: The Nehemiah Memoir and its Earliest Readers* (BZAW 348), Berlin, New York 2004; Rothenbusch, "... abgesondert zur Tora Gottes hin", 174-212; S. Burt, *The Courtier and the Governor: Transformations of Genre in the Nehemiah Memoir* (JAJ Sup, 17), Göttingen 2014, 19-45; B.M. Leung Lai, "'I'-Voice, Emotion, and Selfhood in Nehemiah", *Old Testament Essays* 28 (2015), 154-67; A. Fitzpatrick-McKinley, *Empire, Power, and Indigenous Elites: A Case Study of the Nehemiah Memoir* (JSJ Sup, 169), Leiden 2015, 172-216; L.L. Schulte, *My Shepherd, though You Do not Know Me: The Persian Royal Propaganda Model in the Nehemiah Memoir* (BETH, 78), Leuven 2016.

22 Contra: Wright, *Rebuilding Identity*.

23 Voor details verwijst ik naar de exegetische bespreking van deze hoofdstukken.

Vanuit een narratief standpunt bezien is het Boek Nehemia uit drie delen opgebouwd:²⁴

- Neh. 1-7 Over de opheffing van de deerniswekkende situatie van de muren van Jerusalem
- Neh. 8-12 Over de opheffing van de deerniswekkende godsdienstige situatie in Jerusalem
- Neh. 13 Over de moeiten van de gemeenschap om de gedane beloften na te komen.

Elk van deze drie episodes is opgebouwd uit kleinere eenheden die bij de exegese zullen worden benoemd en besproken.

Perzische documenten?

Met name het boek Ezra bevat enkele passages die gepresenteerd worden als originele Perzische brieven, memoranda of edicten (Ezra 4:8-6:18; 7:12-26). Aangezien deze documenten in het Aramees zijn geschreven, worden deze passages opgevat als originele documenten of als bewerkingen van originele documenten (Breneman; Becker).²⁵ Daar is echter op af te dingen. Schwiederski heeft door middel van een zeer zorgvuldige analyse van de wijze waarop brieven binnen en buiten de Bijbel in het Hebreeuws en het Aramees waren opgesteld, aannemelijk gemaakt dat de brieven in het Boek Ezra een latere vorm van briefcultuur weerspiegelen, dan die uit de vroeg-Perzische periode.²⁶ Grabbe heeft in een zorgvuldige analyse van de zeven documenten in Ezra overtuigend aangetoond, dat geen van deze tekstgedeelten origineel kunnen zijn. Zijn belangrijkste argumenten daarbij zijn de aanwezigheid van late taalvormen en op allerlei plaatsen een Joods en soms joods-hellenistisch perspectief (zie ook Grabbe).²⁷ De positie van Schwiederski en Grabbe betekent echter niet automatisch dat al deze documenten later zouden zijn toegevoegd. Wanneer we uit kunnen gaan van een datering van Ezra kort na 400, dan kunnen de meeste passages gezien worden als een on-

24 Voor een andere indeling zie Eskenazi, *In an Age of Prose*, die uitgaat van de eenheid van Ezra-Nehemia; verder Jagersma.

25 Ook nog Rothenbusch, "... *abgesondert zur Tora Gottes hin*", 95-108.

26 D. Schwiederski, *Handbuch des nordwestsemitischen Briefformulars: Eine Beitrag zur Echtheitsfrage der aramäischen Briefe des Esrabuches* (BZAW 295), Berlin, New York 2001.

27 Zie L.L. Grabbe, 'The 'Persian Documents' in the Book of Ezra: Are They Authentic?', in: O. Lipschits, M. Oeming (eds.), *Judah and the Judaeans in the Persian Period*, Winona Lake 2006, 531-570.